

РОЗДІЛ 1

— Ну і що далі, га?

Кароче, я, тобто Алекс, і три мої друзани — Піт, Джорджик та Бевз (і він в натуре бевзь) — сидимо в молочному барі «Бурьонка» й напружуємо наші рассудкі, метикуючи, що нам робити зимовим вечором у холодній п'ятімї. Ну, хоча б не дощить.

Молочний бар «Бурьонка» — це заведеніє, де продають молоко-плюс, і ви, браття мої, мабуть, геть забули про такі заведенія й що там по чьом, бо в наші мінливі часи всі стремітельно все забувають, а газет узагалі не читають. Кароче, там продають молоко плюс дещо іще. У них немає дозволу на продаж бухла, але закон іще не забороняє збувати всілякі нові вещества, які там додають у старе добре молоко, тож ви можете хлебтати його зі швидкометом, синтмеском чи дренкромом або іншою такою байдюю і впродовж п'ятнадцяти хвилин повного ульота захоплено розглядати Господа та всіх Божих ангелів на своєму лівому черевіку, а у вашій макітрі блиматимуть мигавки й блискавки. Або можете бухнути так званого колюще-режущого молока, і вас так нехіло вштирять — просто башкі атвал. Саме таке ми й жлуктили тим вечором, із якого я почав свою розповідь.

Наші кармани повнилися баблом, тож не було жодної потреби атнімать його у вахлаїв та ізбивать старпьора в провулку і сматреть, як він плаває у калюжі власної крові, поки ми ділимо здобич на чотирьох; так само не обов'язково було зчиняти ультранасильство над тріпотливою старою

вешалкою в крамниці, а потім чухрати звідти, захлинаючись реготом. Однак, як то кажуть, гроші — це ще не все.

Усі ми вдягалися за останньою модою того дня — носили надзвукі рейтузи, чорні й обліплі, з так званою чашкою для желе, розміщеною попід ними в промежині, як для захисту, так і в якості своерідної прикраси. У мене вона була у формі павука, у Піта — ладоні (себто долоні), у Джорджика — файна квітка, а у благуватого Бевза — фігня галіма: клоунська харя (себто мармиза). У нього взагалі ні ума, ні фантазії, ні тіні самнення — кароче, найтупіший з усіх нас. А ще ми носили піджаки по пояс — без вилог, зате з отакеними плечима (ці накладні плечі ми називали «сажень»), тож ми ніби глузували над косим сажнем у плечах. А ще, браття мої, ми хверцювали в білуватих галстуках, що нагадували розчавлену картофеліну або картопляне пюре, по якому провели виделкою. Волосся не задовге, а на ногах важкі сапагі, зручні для ізбієній.

— Ну і що далі, га?

За стійкою бару сиділи разом три девчонкі, проте нас, парнішек, було четверо, а в нас так заведено, що один за всіх і всі за одного. Кралі теж вдягалися за останньою модою — на галавешках фіолетова, зелена й помаранчева перуки, і кожна, рахую, коштувала не менше, ніж місячна зарплатня будь-якої з цих чувих, та й макіяж не з дешевих (себто веселки навколо гляделок і густо намазюкане помадою сасаліще). Тоді носили довгі чорні сукні, надто строгі, а на сіські дехто приколював блискучі значки з іменами: Джо і Майк абощо. Вважалося, що це парнішкі, з якими вони чпокнулись іще до свого чотирнадцятиліття. Кралі час від часу на нас позирали, і я ледь не сказав Джорджику й Піту — тихенько так, краєчком рота, — що непогано було б атиметь їх по-бистренькому, залишивши недотепного Бевза поза грою: делов-то — придобести йому пів літри біленько-

го, цього разу зі синтмеском; однак це було не по панятіям. Бевз неймовірно потворний, як і його ім'я, але він класно дерьоца, зокрема вправно ізбіває ногами.

— Ну і що далі, га?

Поряд зі мною, на довгому, оббитому плюшем сидінні, що тягнулося вздовж трьох стін, сидів мущина з осклянілими зенками й белькотів щось на кшталт: «Якщо з каламутних праць Арістотеля видалити цикламен, вони набудуть неабиякої розлогості». Забалдел він аснавательно, вийшов на орбіту — я в темі, пробував, як і всі інші. Проте зараз мені здається, що це средство для боягузів. Ти валяєшся такий, нажлуктившись цього молока, і раптом виникає ащущеніє, що це ж було вже, браття мої. Усе відш правильно, чітко і ясно — столи, акустичні колонки, світильники, девчонок і парнішек, — і все це надзвичайно знайоме, але водночас мов уперше бачиш. Сидиш, втикаєш зором у свій чобіт або черевик, чи там ніготь, і водночас таке враженнє, що тебе взяли за шкірку й трясуть, мов котяру. Трясуть, поки всю душу не витрусять. Забуваєш своє ім'я, не відчуваєш власного тіла, взагалі не усвідомлюєш себе як такого, і тобі похер, просто сидиш і дивишся, як твій чобіт, або черевик, чи там ніготь, жовтіє, стає ще жовтішим, жовкне й жовкне безперестанно. Потім — бац, таке світло, мов атомний вибух, і твій чобіт, або черевик, чи там ніготь, а то й шмат бруду на голоші перетворюється на щось велике й значне, більш грандіозне, ніж всесвіт, і ось-ось ти побачишся з Атцом Небесним, себто Богом, і раптом усе припиняється: повертаєшся назад, де був, у теперішній час, і сидиш такий із перекошеним хлєбалом — хлип-хлип — нюні развесіл. Так, це прикольно, але надто малодушно. Вас послано на цей світ не лишень для того, щоби зноситися з Богом. Таке може висотати з челавека всі жили й чесноти.

— Ну і що далі, га?

Увімкнули музон, і було таке враження, що голос певца скрізь, у різних кінцях бару, злітає до стелі, гепається на підлогу, пронизливо відлунує від стін. Крутили старий шлягер Берті Ласкі¹ «Ти квацяєш мій макіяж». Одна із трьох чувів — та, що в зеленій перуці, — почала випинати й утягувати живіт у такт того, що вони називають музикою. Я вже ашутіл, як оце колюще-режущее в молоці почало мене заводити, — настав час паразяца. Тож я заквилив, мов пес: «Гайда, гайда, гайда!» — й ударив того старигана, що сидів біля мене та щось мимрив під кайфом. Добряче так загилив йому в слухальник, себто у вухо, а він і не відчув, сидів собі й белькотів: «Телефонуй-ну, коли за-задалеко до генде-делику». Нічого, прийде до тями, відчує.

— Гайда куди? — спитав Джорджик.

— Та, — сказав я, — уперед, і будь що буде, парнішкі.

Тож ми вивергнулися у безмежну зимову темень і пішли бульваром Марганіти², звернули на Бутбі-авеню³

¹ Мелвін Ласкі разом із Френком Кермодом і поетом Стівеном Спендером був співредактором літературного журналу *Encounter*. Але це радше алузія на Марганіту Ласкі (1915–1988), манчестерську прозаїкню й драматургиню. Вона розробила понад 250 000 доповнень для чотирьох додатків до Оксфордського словника англійської мови. Доробок письменниці включає романи «Суперподаток на кохання» (1944) і «Загублений хлопчик» (1949), котрий у 1953 році був екранізований із Бінгом Кросбі в головній ролі. Марганіта Ласкі написала нехвальну рецензію на роман Берджесса «Право на відповідь», опубліковану в *Saturday Review* 28 січня 1961 року. Тут і далі примітки Ендрю Бісвелла (редактора оригінальних видань «Заводного апельсина»), якщо не вказано інше.

² Ще одне невтішне посилання на Марганіту Ласкі (див. попередню примітку).

³ Імовірно, йдеться про сера Брука Бутбі (1744–1824), англійського поета й перекладача Руссо. Ще один Бутбі з'являється як персонаж у першому романі Берджесса «Час тигра» (1956). Він зображений директором школи Мансура в колоніальній Малаї, створеної за зразком малайського коледжу в Куала-Кансарі, де сам Берджесс викладав із 1954 по 1955 роки. Бутбі — жорстока карикатура на Джиммі Говелла, справжнього директора, якого Берджесс недолюбував.

і там знайшли те, що шукали, — об'єкт для глуму, з якого розпочнеться вечірка: непевного на ногах пажилова человека вчительської зовнішності, в окулярах, який ковтає морозне повітря розкритим хлєбальником. Він, тримаючи під пахвою книжки й замизкану парасольку, якраз вийшов із публічної бібліотеки, куди у ті часи заходило не так уже й багато людей. Тоді рідко можна було побачити на нічних вулицях таких ось старорежимних бурджойсів, бо всюди вешталися парнішкі, як-от ми, а в поліції був недобір, тож цей препод виявився єдиним пішоходом на вулиці. Ми падрулілі до нього, і я сказав:

— Перепрошую, шановний.

Він явно перелякався, коли побачив чотирьох парнішек, які, ввічливо всміхаючись, чимчикують до нього.

— Так? Що ви хотіли? — голосно запитав він учительським тоном, намагаючись показати, що йому ні разу не страшно.

— Бачу, шановний, у вас під пахвою книжки, — сказав я. — Це ж просто свято якесь — зустріти у наші часи завзятого читача.

— Та невже, — вимовив він, а самого аж трясє. — Справді? Що ж, розумію. — І озирає кожного з нас, опинившись посеред увічливо всміхненого чотирикутника.

— Атож, — кивнув я. — Мені було б вельми цікаво, шановний, звісно, якщо ви не заперечуєте, погортати книжки, що у вас під пахвою. Найбільше у світі я люблю гарненьку чистеньку книжку, шановний.

— Чистеньку, — повторив він. — Тобто як це — чистеньку?

І тут Піт вихопив у нього з-під руки три книжки й стрімительно роздав їх нам. І ми почали їх роздивлятися, усі, крім Бєвза. Та, що дісталася мені, називалася «Основи

кристалографії», тож я розгорнув її та, переглядаючи сторінки, вигукнув:

— Чудово! Справжня знахідка!

А потім так, вражено:

— А це що таке? Просто жах, яке брудне слово! Мені аж стидно. Весь пакарснел. Розчарували ви мене, шановний, геть розчарували.

— Але... — вичавив він, — але...

— А ось і те, що я називаю справжнім брудом, — сказав Джорджик. — Тут є словечко на «х», і навіть на «п».

Він тримав у руках книжку під назвою «Дивина сніжинки».

— Нічого собі, — як завжди перебільшено промовив Бевз, заглядаючи в книжку через плече Піта. — Усе так прямо й написано, усе, що він із нею робить, і навіть картінки є і все таке. Та ти просто старий хтивий мудак.

— І це у вашому-то віці, шановний, — сказав я й почав шматувати книжку. Всі інші вчинили так само. Бевз і Піт ухопили «Ромбодричну систему» і тягнули її кожен до себе. А цей дедок, типу препод, заволав щось на кшталт:

— Та це ж не мої! Муніципальна власність! Це вже справжнє свавілля! Вандалізм! — ще й зробив жалюгідну спробу силою відібрати в нас книжки.

— Треба преподать вам урок, шановний, — сказав я. — Заслужили.

Ця книжка про кристали мала дуже міцний перепльот, фіг разорвьош — із тих старих речей, які робилися на совість, назавше, тож я просто виривав сторінки й зминав їх у долонях, мов здоровезні сніжинки; інші робили так само під невпинне волення дедка, а старина Бевз просто танцював, наче клоун, яким він і був.

— Ось тобі, — кинув Піт, — дичина свіжинки! Палучай, брудний читач брідкої гидоти!

— Ах ти паскудний старікашка! — вигукнув я.

І ми почали над ним іздеваца. Піт тримав його за руки, Джорджик зробив пальці гачком та роззявив йому хлєбало, а Бевз витягнув звідти обидві вставні челюсті. Він жбурнув їх на бруківку, а я раздавил сапагом, хоча зробити це було пісец як важко — вони були з добротної сучасної пластмаси. Дедок почав щось шепеляво верзякати: «Фя, фю, фе», тож Джорджик відчепив пальці від його вуст і добряче шибонув старигана кулаком, оздобленим «гайками», просто в беззубе хлєбало, і той як застогне, захлинаючись кравіщей, — просто казка! Тоді ми стягли з нього все барахло, роздягнули до жилета й кальсонів (старих і замизканих — Бевз аж відсмикнув голову), а потім Піт вгатив йому ласкаво по кумполу, й ми його відпустили. Дедок почвалав геть — не так уже й сильно ми його ізбілі, — примовляючи: «О-хо-хо, о-хо-хо» й не розуміючи, де він і що з ним сталося, а ми парали з нього, а потім ашманалі його кишені, поки Бевз танцював із його гівняною парасолькою, і майже нічого не знайшли.

Було там кілька старих листів, датованих іще 1960-ми, з оцими «Зіронько моя» та іншою дребеденью, зв'язка ключів і стара ручка, що протікала. Старина Бевз кинув танцювати з парасолькою і, звісно, почав зачитувати вгolos один із листів, немовби демонструючи безлюдній вулиці, що вмє читати.

— «Люба моя, — зачитав Бевз надзвичайно верескливим галаском. — Думатиму про тебе, поки тебе нема, і маю надію, ти не виходитимеш вечорами на вулицю, не вдягнувшись якнайтепліше».

Відтак він голосно зареготав: «А-ха-хах!» — і провів по своїй сраці листом, ніби падтьорся.

— Ну все, — сказав я. — Гайда, о браття мої.